

Obetal se je lep dan na belih vršacih. Vendar so snežne zastave na grebenih kmalu naznanile dugačno podobo. Čim bolj smo se približevali vrhu Ceripašine, tem močnejši so postajali sunki. S severa je pritisnil značilen zimski, suh in hladen veter, imenovan vardarac, ki je po značaju močno podoben burji ali košavi.

Z vrha Ceripašine smo po grebenu nadaljevali pot do Kazanov (2562 m) in dalje na Karabunar (2565 m), od koder se odpre pogled na bližnji Titov vrh z zavetiščem v obliki stolpa na vrhu. Na njem so ves čas plapolale orjaške snežne zastave. Greben je ves čas širok, slemenast in omogoča hojo s smučmi na nogah.

Pogled nam mimo Titovega vrha tava naprej proti mnogim vrhovom Šar planine in sosednjega Koraba, na severozahodu pa se za bližnjim Koritnikom v daljavi kaže prva skupina dinarskega gorstva — Prokletije.

Izpostavljeni silnemu vetru, ki je v divjem plesu raznašal kristale snega in jih kot šivanke zabadal v naše obraze, smo si utirali pot proti vrhu. Najhuje je bilo na sedlu pred Karabunarjem, kjer smo se za trenutke kar izgubili v belem oblaku snega, pospremljenem s peklenskim zavijanjem vetra.

Prečili smo severna pobočja Bakrdana in dosegli sedlo pod Titovim vrhom. Tu pa smo dokončno klonili pred silami na-

rave. Nismo našli ne smisla ne volje za nadaljevanje teh zadnjih dobrih sto metrov po slemenu do vrha. To sleme je bilo en sam snežni kaos, sunki vetra so kar tekmovali med seboj, kdo bo bolj zvrtničil sneg. V tej zmedbi smo mi potegnili krajši konec in se raje odločili za povratek.

ŽELJA PO VRNITVI

Pametnejši pač popusti, pravijo. Slaba tolažba!

S Karabunarja smo odsmučali v dolinico pod Kazani, kjer se je vsa stvar malo umirila. Pod Kazani smo prečili na Ceripašino, kjer smo še zadnjič zaplesali v ritmu vetra, nato pa hitro odsmučali v toplo zavetje Popove Šapke.

Še dolgo v noč so nam žarela lica in povešeni nosovi.

Naslednje dni se je veter polegel, vendar smo raje uživali na bližnjih snežnih vesinah Ceripašine. Titov vrh bo pač moral počakati še kakšno leto ali dve. Bo že potrpel!

Popovo Šapko zapuščamo s spominom na enkratne smučarske terene ter na gostoljubne in prijazne domačine. Zopet smo na vlaku, ki ob Vardarju »drvi«
proti Skopju. Za nami ostaja mogočna kulisa Šar planine, pred nami pa želja po ponovni vrnitvi.

LADAK IN ZANSKAR — 2

JEČMEN JE UNIVERZALNA RASTLINA

DARIO CORTESE

Ker pot, ki sva si jo s Sabino izbrala (Simon je pasel trebušne bakterije v Lehu in se pripravljaj na pot s kamionom v Darcho in Manali, cesta se je ravno junija '89 odprla tudi za tujce), načelno traja tri tedne, je dobro imeti vse potrebno s seboj. To pomeni za dva osla ali enega dobegra konja krame — od šotora do hrane za ves ta čas, posebnosti tipa »knjige, spominki itd.«
pa ne bi preveč pomorno naznanjal.

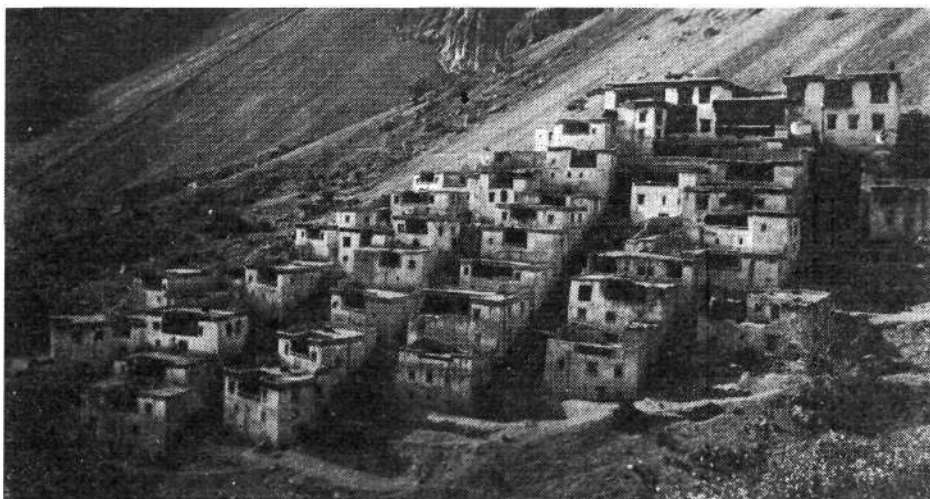
Kakorkoli že, dobra bera nanese približno 40 kil krame na osebo, posledica z najetjem tovornih živali je očitna (cena: drobnarija! No, ja, niti ne, sto rupij na dan za osla, cene pa skačejo zaradi precejšnjega povpraševanja). Pa še v vseh vodnikih piše, kako hrane ni in kako se niti ob poti nikjer ne dá prespati v prenočiščih, kakršna so v Nepalju, skratka, sploh ostra okolica! Ki pa ni ravno taka: pojavljajo se že prve trgovinice (piškoti, kakšna vrečka instant juhe, pa nič kaj več) in izjeme tudi vedno najdemo.

Stalno sva srečevala nekega Japonca, ki je hodil naokrog v opankah, nosil svoj dobrih 20 kilogramov težak nahrbtnik in otepajoč se z bolhami spal pi domačinih (resda kako noč tudi na prostem, ker si luksusa srečanja z vasjo vsak dan ravno ne moreš privoščiti). V takem primeru je hrana večinoma campa, čaj, čang, riž in leča, kar v treh tednih lahko malo presede.

»S temi tvojimi trekking čevlji je moralo biti v redu na snežnih mostovih, ne?«
mi je enkrat rekel ob večernem pogovoru ob ognju in — za spremembo (sicer od doma prinešenem) — žajbljevem čaju.

»Veš, v tehle opankah mi kar drsi; nekajkrat sem se lepo zapeljal po snegu dol,«
je smejoč se nadaljeval, kot da bi govoril o kakšni skrajno smešni stvari.

Ko sva ga enkrat proti koncu trekkinga ponovno srečala, je presenetil s popolnoma novimi čevlji. Ampak »ne, nisem jih kupil tukaj, stalno sem jih imel s seboj, pa imam opanke veliko raje za hodit... toda pustil sem jih zgoraj v gompki kot darilo,«
je odgovoril na samo se ponujajoče vprašanje.

Bivališče lam in Lingshed gopa v Zanskarju
Foto: Dario Cortese

ŽIVLJENJE MALEGA TIBETA

Skratka, bolj ali manj obloženi s hribovsko kramo zapustimo Lamayuru in njegov čudoviti kontrast zelenih teras ječmena in okoliških vzpetin zemljaste barve, to značilno nasprotje ladaške pokrajine.

Pot, ki je pred nami, je znana po številnih prelazih na začetnem delu (skupaj jih je deset višine od 4000 do 5000 in še nekaj metrov več, od tega devet v prvih sedmih dnevih hoje), po globokih kanjoni Zanskarja in divje nazobčanih nepreglednih gorskih grebenih; predvsem so tukaj gompe, tibetanski samostani, ki se dobesedno zajedajo v strma gorska pobočja, in drobne, bele vasice, zgručane v okolju zelenih polj ječmena in gorskega cvetja, nad vsem pa kraljuje polpuščavska rjava visokogorska pokrajina.

Prvi del trekinga — do Paduma, glavnega mesta Zanskarja — je značilen po neprestanih vzponih in spustih. V tednu dni prečimo devet prelazov, med njimi pa se v zaporedju vrstijo na široko odprte pokrajine prostranih dolin in pobočij, reke, ozki kanjoni in snežni mostovi. Preseneti vročina: včasih je v kakšni ozki dolini brez vetra precej toplo in tudi zvečer ali ponoči bunda večinoma ni potrebna. Po drugi strani pa svež sneg na višjih prelazih tudi ni nobeno presenečenje. Padavin je sicer malo (omenjenih 50 mm na leto, od tega v juliju in avgustu približno 20), ampak dejstvo je, da sva imela že takoj po začetku trekinga priložnost spoznati oblačnost in rahel ladaški dež. In to tri dni zaporedoma, kar je za tole suho transhimalajsko območje že zelo nenavadno.

Pot se začne lepo zložno, majhen prelazek za ogrevanje, predvsem pa široke, položne rečne doline. Vasice ležijo v od-

daljenosti od pol dneva do dneva hoje vsaksebi, kjerkoli je voda (namakalni kanali za ječmen!), se bohotijo skupine cvetja, predvsem je veliko različnih vrst ušivcev (*Pedicularis* spp.), krvomočnic (*Geranium* spp.), celo vrtnice srečamo (*Rosa webbiana*), medtem ko na bolj sušnih pobočjih prevladujejo množice prilagojenih rastlin. Srečamo tudi spominčice, edino vrsto himalajske materine dušice (*Thymus linearis*) in nekaj vrst planik, če omenim le nekaj nam bolj znanih rodov. Na znani modri mak pa bo treba počakati skoraj do konca trekinga.

In če smo že pri rastju, se obregnimo še ob živalski svet.

Načelno se da tukaj srečati volkove, medvede in podobne zverine, v resnici pa srečujemo črede ovc in koz pri vaseh, od »divjadi« pa so tukaj edinole svizci, ki hlačajo od ene luknje do druge in s firbecem opazujejo mimoidoče. Zanimivo je, da se te, sicer zelo plahe živali, v Ladaku precej navadno obnašajo. Skoraj nič se ne bojijo in lahko se jim približaš le na nekaj metrov razdalje, preden jo bojo pobrisali vsaka v svojo luknjo. Pa še potem bojo kmalu začeli lesti nazaj ven in se zanimanja polni postavljali na zadnje noge in stegovail glave proti kakršnekoli dogajanju. Hecno!

PRELAZI MED DOLINAMI

Sicer pa začetna položnost preide v bolj razgibano pokrajinsko dogajanje in gorindolingorindol po malem že preseda, ko nas peti dan hoje pripelje do Lingshed gompe in istoimenske vasi. To je prvi večji samostan na poti in s prelazi smo se (srečala sva še dva Nemca, s katerima sva nadaljevala pot do Paduma) ta dan še posebej ukvarjali. V svežem snegu (le do gležnjev) smo zlezli na Senge-La, z nekaj več kot 5000 metri najvišji prelaz na

trekingu, medtem ko se je pogled izgubljal med grebeni Zanskarja pred nami. Na prelazu srečamo obvezni čorten ali dva in v hladnem vetru plapolajoče molilne zastave, med katerimi je najin oslovodec Sonam v premočenih supergah zatrjeval, da ga v noge le malo zebe. Prav presenetljivo je, vsaj na začetku poti, ko opazuješ domačine, ki navajeni na vse hodijo v prej omenjeni opravi; kasneje jim že zavidaš, na koncu pa dobiš manjvrednostni kompleks pomehkuženega Evropejca, ki se zavil v hudo reklamirano konfekcijo »posebej za hribe« mota po okolju, v katerem je še vedno tujec.

O spustu s Senge La, hoji gor na drug prelaz, spustu dol (tako fantastično sipko melišče bi si želel vsaj enkrat na dan), vzponu na tretji prelaz ta dan in ponovni hoji dol, do Lingsheda, ne bi delal reklame. Zato omenim le značilnost vseh teh ladaških prelazov, ki kot ogromna sedla ne predstavljajo posebnega problema za vzpon (dokler se ne začnejo vrstiti v pregostem zaporedju). Ti niso tako široki in nepregledni kot prelazi, ki se po kilometer in več raztezajo po himalajskih grebenih in ki vzamejo ves dan za prehod. Tukaj smo na malo bolj obvladljivem in večinoma kopnem terenu, kar se prelazov tiče, pa četudi so prek 5000 metrov visoko. Snežna meja je tukaj lepo nad omenjeno višino in tudi ni tistih ledeniških razgledov, serakov v stenah in podobnih visokogorskih okrasov. Le rjavina nazobčanih grebenov in mogoče kakšen snežen vrh ...

OTOKI VERE IN KULTURE

Ko smo končno prelezli vse te prelaze, nas je dočakala Lingshed gomba, postavljena pod mogočnimi stenami in (po pravilu) nad vasjo s številnimi zelenimi terasami polj, tako da je videti vsaj neverjetno, če že ne fantastično. Pod najpomembnejšim, zgornjim delom gompe, ki v svoji veličastni belini skriva molilno sobo, knjižnico in prostore glavnega lame, se po pobočju spuščajo vrste majhnih hišic. To so bivališča menihov (v pomanjkanju ustreznih slovenskih izrazov se je treba zadovoljiti le s približki, ki jih poznamo iz naše verske terminologije — samostan, menih, itd. —, vendar to ni isto!). Majhne bele hišice so kvadrataste oblike in z ravno streho. Drugačne vrste streho tudi težko da boste srečali v Ladaku in Zanskarju oziroma na Tibetu. Vse skupaj je v močni prodorni svetlobi (smo skoraj 4000 metrov visoko) in v nasprotju z rjavimi stenami in zelenim ječmenom videti kot pokrajino drugega sveta. Kar sicer tudi je!

Podoben vzorec razvrstitve zgradb znotraj gompe in namestitve same gompe srečamo pri večini gomp Ladaka in Zanskarja. To so prava majhna mesteca,

otoki kulture, znanja in živeče starodavne tibetanske vere, tantričnega budizma (v katerega se zdaj ne bi spuščal, že tako imamo dovolj opravka s pokrajino samo).

Ogled gompe in prisostvovanje vsakodnevni molilni uri je tujcu dovoljeno, ponavadi proti majhni denarni dotaciji za gampo. Čevlje lepo pustimo ob vhodu, medtem ko nas veselo zvedavi pogledi lam posremijo v mrak molilne sobe. Po njej se šibko razširja svetloba in žaltav vonj maslenih svetilk, ki s svojimi migtajočimi ognji osvetlujejo kipe budističnih božanstev, majhne skulpture iz campe, sliko 14. Dalai Lame, tangke na knjah in svežnje debelih tibetanskih knjig (če ostanem le na ravni bežnega srečanja). S svojo pestrostjo nas vse skupaj kar naravnost sprašuje, kako se je vse to znašlo sredi visokih hribov, nekaj dni hoje od kakšnega večjega kraja ...

Obiskovalca posadijo ob rob sobe, lame pa si sedijo nasproti v dveh vrstah sredi sobe, z dovolj širokim razmakom za prehod meniha, ki ves čas ceremonije toči maslen slan čaj. Ko ti zraven tega ponudijo še campo (moka iz praženega ječmena, osnovna tibetanska hrana), ki jo zmešaš v čaj, se počutiš zares prisoten in spojen z zvoki molitve.

Ta obred tibetanskega tantričnega budizma je — enako kot večina drugih — povezan z glasbo. Ritmiko globokih glasov spremljajo in prekinjajo tolkala, rogovi, drobni bobenčki in zvonci, tako da je končni vtis molitve izredno glasben. V uri prisostvovanja pri molitvi vsa s hojo nabrana utrujenost kar izpuhti in prazen želodec se zadovoljno napolni z maslenim čajem. Ne boste verjeli, kako je ta napitek uporaben za v hribe!

Predvsem pa po taki molitvi ostane spomin na srečanje z neko popolnoma drugačno kulturo v neposredno živi obliki.

ŽIVLJENJE NA TREKINGU

Nedaleč stran od gompe je majhen, raven prostor za šotore, na katerem Sonam še z dvema konjevodcema iz Lamayuruja na ponjavi razstavlja delčke kozice, ki so jo pred dnevi kupili na poti (in jo potem še nekaj dni nosili s seboj). S pravo gurmansko strokovnostjo so si ogledovali kose kozjega mesa in tuhtali, katerega bojo skuhali ali spekli.

Vsekakor je bila najbolj nenavadna specialiteta kuhano tenko črevo z vso vsebino. Ko mi ga je Sonam enkrat lepo ponudil, sem se mu sicer z vso prepričljivostjo zahvalil, ker da sem že jedel, vendar to ni moglo preprečiti glasnega smeha s Sonamove strani kot posledico mojega ovinkarjenja.

Še dobro, da je šotor že postavljen! Zvečer se po obroku sladkega fižolčka z makaroni (kar sva jedla približno tako pogosto kot domačini campo) le še zva-

liva v spalne vreče in vsak po svoje premelevava minuli dan.

Vsak dan dà toliko novega, nenavadnega in izjemnega, da miselni procesi potrebujejo nekaj časa, da vse prebavijo.

Kljub vsemu pa ima dan na trekingu nekaj osnovnih značilnosti. Čimprej, kar sicer ni vedno lahko narediti, zjutraj vstaneš; pozneje bo vroče, sonce čez dan lahko pošteno pripeka. Pospraviš šotor in vso kramo v transportne vreče, vse skupaj pa bo Sonam privezal na oba osla in prišel za tabo. Nekaj osnovnega, kar se hrane in pijače tiče, gre v nahrbtnik — in začnemo. Približno osem ur hoje s postanki, gor in dol in naokrog mimo drobnih vasic (ali pa ves dan brez ene same) po rjavi pokrajini, presekani z na gosto razporejenimi grebeni in globokimi dolinami. Vode je v glavnem dovolj oziroma jo srečamo vsaj enkrat na dan; v čutaro se bistre potoke lahko natoči brez razkuževanja. Enkrat popoldne sledi čakanje oslov ali konjev, kdorkoli že nosi kramo, in njihovih vodnikov, postavljanje šotora, kuhanje makaronov in sladko slane fižolove omake (če imate kaj drugega s seboj, pa pač tisto); nama je ta kombinacija (ob sicer poštenih zalogah) presedla že tretji dan...

UNIVERZALNI JEČMEN

Sploh ni odveč izlet v bližnjo vasico na poizvedovanje za čangom in na pomenek z domačini. Za tega je dovolj znanje nekaj tibetanskih besed (oz. ladaki besed, če sem točnejši), ki pa povzročijo vsaj smejanje, prikimavanje in žlobudranje (vsak v svojem jeziku) na koncu.

Sonam (s kolegoma konjevodcema) se je posebno med kuhanjem vsakodnevnega obroka režal kot pečen maček

Če je čang tako značilno »pivo« tibetanskih pokrajin, pa preprosto ne moremo mimo surovine zanj. Nam se zelena polja ječmena zdijo le »lepa«, medtem ko so za domačine življenjskega pomena. Ječmen je vse. Pražena zrna zmeljejo v moko — to je znana campa in je zaščitni znak tibetanske prehrane in verjetno prva instant hrana na svetu. Campo le zmešajo v čaj, čang ali vodo in malce godljast obrok je gotov. Gostota je različna, od redke kombinacije s čangom ali čajem do trde sprijete (na način prekuhanih žgancev) campe, kuhane v vodi. To jedo tako, da z gnetenjem kosa kuhane campe oblikujejo nekakšno »žlico«, ki z njo zajamejo kakšno omako (večinoma rastlinskega izvora), ki jo ponavadi jedo poleg campe.

Sicer je tukaj »na mizi« občasno še riž in leča, včasih se pojé še kakšna ovčka, vendar je le campa tista osnovna hrana. Za čang zrna namočijo v vodi in jih razprostrejo na kakšni ponjavi na soncu. Kaleča zrna lepo pomagajo bodoči fermentaciji in pred pripravo zrnje le namočijo v vodi in precedijo čang skozi cedilo. Motna belkasta tekočina ima takole približno štiri odstotke alkohola; ena steklenica le pospeši hojo, medtem ko jo kakšna več lahko tudi zaplete, ampak ni nič hudega. In za žejo je to odlična stvar!

Ko sem tako stalno vohal za čangom, me je Sonam enkrat lepo presenetil, ko je zjutraj iz torbe privlekel steklenico: »Čang!« je ponosno izjavil in se na vsa usta režal. Ampak, ne se bati, alkoholiki tukaj ne morete postati, čeprav iz čanga delajo tudi destilat, ki ga imenujejo arak (»k« skoraj čisto požrejo pri izgovorjavi) in je bolj medla bistra pijača z nekaj več alkohola.

(Se nadaljuje)

